

CLARIN-EL

Common Language Resources and Technology Infrastructure

Τύποι πόρων προς συγκέντρωση Σενάρια χρήσης

Στέλιος Πιπερίδης, Μαρία Γαβριηλίδου,
Πένυ Λαμπροπούλου, Γιούλη Μπακαγιάννη,

ΙΕΛ /ΕΚ «Αθηνά»

30 Μαρτίου 2015

Τι τύπους πόρων συγκεντρώνουμε;

Δεδομένα και μεταδεδομένα

- ◆ **Δεδομένα:** το πρωτογενές γλωσσικό υλικό
- ◆ **Μεταδεδομένα:** η τεκμηρίωση των δεδομένων με βάση ένα συγκεκριμένο σχήμα περιγραφής
- ◆ Το CLARIN EL συγκεντρώνει τόσο **δεδομένα** όσο και **μεταδεδομένα**.

Οργάνωση του υλικού σε τρεις κατηγορίες

- ◆ Μεταδεδομένα και πόροι στο CLARIN EL
- ◆ Μεταδομένα στο CLARIN EL και οι πόροι διαθέσιμοι από αλλού
- ◆ Μεταδεδομένα στο CLARIN EL, ενώ οι πόροι δεν είναι ψηφιοποιημένοι ή διαθέσιμοι ηλεκτρονικά

Μεταδεδομένα & πόροι στο CLARIN EL: η βασική κατηγορία

- ◆ το CLARIN EL παρέχει τον πόρο και την τεκμηρίωσή του
 - ◆ ο χρήστης μπορεί
 - να ψάξει στον κατάλογο με βάση την τεκμηρίωση του πόρου,
 - να εντοπίσει και να καταφορτώσει τον πόρο ή
 - να χρησιμοποιήσει κάποια υπηρεσία γλωσσικής επεξεργασίας και να πάρει τα αποτελέσματα στον υπολογιστή του.
 - ◆ Το CLARIN EL φέρει την ευθύνη για τη διάθεση του πόρου, σύμφωνα με τους όρους διάθεσής του όπως καθορίζονται από τον πάροχο.
-

Μεταδομένα στο CLARIN EL, αλλά όχι οι πόροι

- ◆ το CLARIN EL παρέχει την τεκμηρίωση του πόρου αλλά όχι τον ίδιο τον πόρο (τον οποίο δεν έχει στα αποθετήριά του)
- ◆ παρέχει απλώς σύνδεσμο για το σημείο όπου βρίσκεται ο πόρος, ο οποίος παρέχεται από άλλη υποδομή ή φορέα
- ◆ το CLARIN EL δεν φέρει καμία ευθύνη για την διαθεσιμότητα του πόρου

Χωριστός κατάλογος μόνο με μεταδεδομένα

- ◆ ο πόρος δεν είναι διαθέσιμος διαδικτυακά ή δεν είναι καν σε ψηφιακή μορφή, όμως είναι χρήσιμος
- ◆ το CLARIN EL παρέχει την τεκμηρίωση και παραπέμπει στον δημιουργό/διαθέτη του πόρου
- ◆ **ΔΕΝ** είναι προτεραιότητα του CLARIN EL η συλλογή τέτοιου τύπου υλικού
- ◆ αν κριθεί χρήσιμο να καταγραφεί η ύπαρξή του πόρου, γίνεται τεκμηρίωσή του σε χωριστό κατάλογο "συμπληρωματικού υλικού", ώστε να μην υπάρξει σύγχυση με τους πραγματικούς πόρους

Προδιαγραφές συγκέντρωσης πόρων

Το υλικό που συγκεντρώνει το CLARIN EL

- ◆ ψηφιοποιημένα κείμενα γραπτού ή προφορικού (μεταγραμμένου) λόγου
- ◆ ηχητικά αρχεία καταγεγραμμένου προφορικού λόγου
- ◆ βίντεο
- ◆ λεξικά/γλωσσάρια
- ◆ συλλογές κειμένων
- ◆ ...

Γλώσσα

- ◆ μονόγλωσσοι (Ελληνικά)
- ◆ δίγλωσσοι ή πολύγλωσσοι
(που περιλαμβάνουν Ελληνικά)
- ◆ προτεραιότητα στα Νέα Ελληνικά
- ◆ δεν αποκλείονται παλαιότερες μορφές και
διάλεκτοι, απλώς είναι σε χαμηλότερη
προτεραιότητα
- ◆ [οι διαθέσιμες ΓΤ είναι για τα ΝΕ!]

Μέσο

- ◆ Κείμενο
- ◆ Ήχος
- ◆ Βίντεο
- ◆ Εικόνα

Κειμενικό είδος / επίπεδο λόγου

- ◆ σε οποιοδήποτε τομέα, επίπεδο λόγου ή κειμενικό είδος
 - λογοτεχνία / επιστήμες / τύπος ...
 - οικείο/επίσημο ύφος
 - άρθρα / μυθιστορήματα / δημόσια έγγραφα / συγγράμματα / επιστολές / αναρτήσεις σε κοινωνικά μέσα δικτύωσης ...

Μορφότυποι κειμενικού υλικού

- ◆ txt
 - ◆ xml
 - ◆ html
 - ◆ doc/rtf
 - ◆ pdf
 - ◆ ppt
- ◆ τελευταία προτεραιότητα: κείμενο σε μορφή εικόνας (tiff, jpg)
 - ◆ δακτυλόγραφο & χειρόγραφο → **ΟΧΙ**

Μορφότυποι ηχητικού υλικού & πολυμεσικού υλικού (βίντεο)

◆ Ηχητικό υλικό

- ηχητικό/ακουστικό αρχείο wav file
- Mp3
- απλή ορθογραφική μεταγραφή από απομαγνητοφώνηση
- φωνητική μεταγραφή σε IPA

◆ Πολυμεσικό υλικό

- Mp4
- avi

Κωδικοποίηση

◆ UTF-8

Εικόνα

- ◆ jpg
- ◆ tiff
- ◆ pdf (όχι σκαναρισμένα)

- ◆ φωτογραφίες σκέτες → ΟΧΙ
- ◆ φωτογραφίες με λεζάντες → ΝΑΙ

Λεξικά/θησαυροί

- ◆ βέλτιστη επιλογή: το περιεχόμενό τους (=τα λήμματα), ώστε να είναι δυνατόν να αποθηκεύονται και να καταφορτώνονται από το CLARIN
 - σε αυτή την περίπτωση
 - LMF, tbx
 - txt, csv
 - xml, SKOS / RDF
- ◆ λιγότερο επιθυμητή επιλογή: διαθέσιμα μέσω διεπαφής, οπότε τα τεκμηριώνουμε και κάνουμε απλή παραπομπή στο url τους
- ◆ έντυπα: **OXI**, εκτός αν είναι εύκολα μετατρέψιμα σε ηλεκτρονικά επεξεργάσιμη μορφή

Βάσεις δεδομένων

- ◆ Οι βάσεις δεδομένων αυτές καθαυτές δεν μπορούν να ενταχθούν στο CLARIN EL ως γλωσσικοί πόροι. Ωστόσο, το περιεχόμενό τους μπορεί (κατά περίπτωση).
- ◆ Αν είναι βάσεις δεδομένων με κειμενικό υλικό (π.χ. βιβλιοκριτικές / βιβλιοπαρουσιάσεις) → **ΝΑΙ**, εφόσον μπορούμε να εξαγάγουμε τα κείμενα και να δημιουργήσουμε ένα ενιαίο dataset
 - π.χ. *το corpus των βιβλιοπαρουσιάσεων*στην περίπτωση αυτή, ισχύουν οι προδιαγραφές για το κειμενικό υλικό.

Ευαίσθητα δεδομένα

- ◆ Πόροι με προσωπικά δεδομένα:
δεκτά
 - αν έχει γίνει ή αν μπορεί να γίνει ανωνυμοποίηση
 - ή
 - αν υπάρχει η γραπτή συγκατάθεση των συμμετεχόντων

Υπάρχουσες συλλογές κειμένων

- ◆ Προτιμητέα λύση: να τεκμηριωθεί και αποθηκευτεί στο CLARIN EL το περιεχόμενό τους ως ενιαίος (και επεξεργάσιμος από την υποδομή) πόρος, π.χ.
 - Οι δημοσιεύσεις του *X* Τμήματος ή
 - Οι δημοσιεύσεις πάνω στο *X* θέμα
- ◆ Ο αρχικός πόρος εξακολουθεί να διατίθεται όπως και πριν
- ◆ Λιγότερο προτιμητέα λύση: τεκμηρίωση και παραπομπή στο url τους

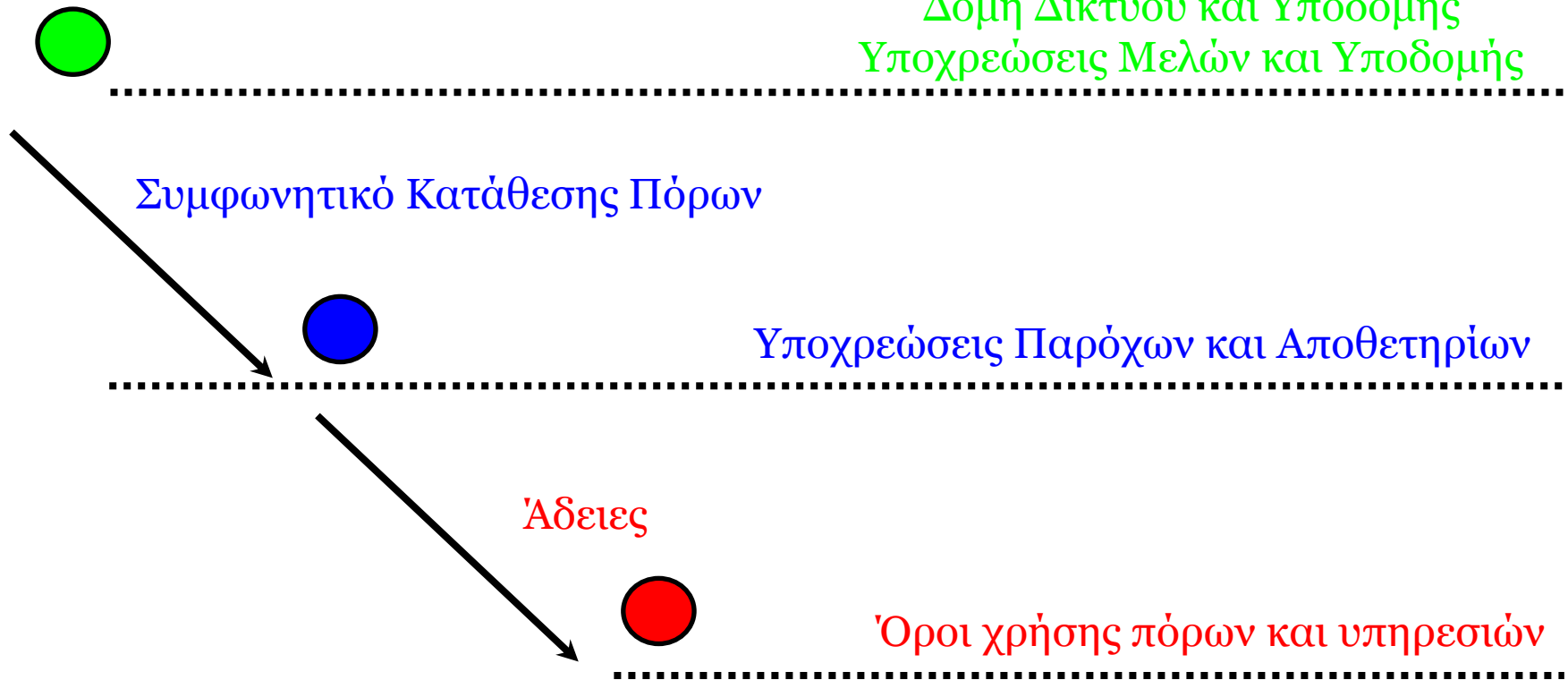
Άλλου τύπου υλικό

- ◆ υλικό που δεν εμπίπτει σε αυτές τις κατηγορίες αλλά αξιολογείται ως χρήσιμο
 - μπορεί να εντάσσεται στην κατηγορία των πόρων που έχουν μόνο μεταδεδομένα στο CLARIN με παραπομπή στο url τους
 - ή στην κατηγορία του απλού καταλόγου πληροφοριακού υλικού

Νομικά ζητήματα

Ροή νομικών διαδικασιών

Καταστατικό Δικτύου
Ένταξη Μέλους

Καταστατικό Δικτύου

- ◆ Υπογράφεται
 - μεταξύ των Μελών του Δικτύου
- ◆ Ορίζει
 - τον σκοπό, τις αρχές και τη δομή του Δικτύου
- ◆ Ρυθμίζει
 - τους τύπους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των Μελών
- ◆ Προβλέπει
 - το σχήμα διοίκησης και τα όργανα του Δικτύου

Συμφωνητικό Κατάθεσης Πόρων

- ◆ νομικό κείμενο το οποίο υπογράφεται μεταξύ Παρόχου και Υποδομής CLARIN EL
- ◆ με το οποίο ο Πάροχος δηλώνει ότι έχει (ή ότι έχει ξεκαθαρίσει) τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας και διάθεσης του πόρου
- ◆ εξουσιοδοτεί την Υποδομή να συμπεριλάβει τον πόρο στα Αποθετήριά της και να τον διαθέτει σύμφωνα με το σχήμα αδειοδότησης που ο ίδιος έχει επιλέξει
- ◆ και η Υποδομή δεσμεύεται για την απρόσκοπτη διάθεση του πόρου με τους ενδεδειγμένους και συμφωνημένους τρόπους.

Ζητήματα διάθεσης

- ◆ κάθε πόρος που διατίθεται μέσω CLARIN EL πρέπει να έχει σαφές και ρητό καθεστώς διανοητικής ιδιοκτησίας
- ◆ ο πάροχος του πόρου πρέπει να κατέχει τα δικαιώματα διάθεσης (τα οποία βεβαίως διατηρεί) και
- ◆ ορίζει τους όρους με τους οποίους ο πόρος θα διατίθεται μέσω CLARIN EL

Αρχές διάθεσης

- ◆ στόχος είναι οι πόροι να είναι ελεύθερα διαθέσιμοι
- ◆ για κάθε πόρο παρέχεται μία άδεια χρήσης με ξεκάθαρους όρους
- ◆ ωστόσο, υπάρχει μέριμνα για τον σεβασμό
 - των υφισταμένων πνευματικών δικαιωμάτων των πόρων
 - των διαφορετικών απαιτήσεων των παρόχων

Κατηγοριοποίηση πόρων CLARIN ανάλογα με τη χρήση

◆ ελεύθερα διαθέσιμοι (Publicly Available)

- Creative Commons 0 ή
- Open Database License (ODbL)

◆ για ακαδημαϊκή / ερευνητική χρήση (Academic use)

◆ χρήση υπό περιορισμούς (Restricted use)

- πρόσθετοι περιορισμοί ηθικού χαρακτήρα ή
- σχετικοί με προστασία δεδομένων

Ζητήματα διανοητικής ιδιοκτησίας και αδειοδότησης

- ◆ Οι πρότυπες άδειες χρήσης του CLARIN EL περιλαμβάνουν
 - **άδειες Creative Commons** (ξεκινώντας από τις Creative Commons Zero)
 - **άδειες META-SHARE “No Redistribution”**, που επιτρέπουν την χρήση και αξιοποίηση πόρων, δίνοντας στον κάτοχο του πόρου πλήρη έλεγχο μέσω της απαγόρευσης της αναδιανομής
 - άδειες ανοικτού λογισμικού για εργαλεία και υπηρεσίες
 - άδειες CLARIN ERIC (όταν ολοκληρωθούν)
- ◆ Θα λαμβάνονται υπόψη οι υπάρχουσες άδειες διάθεσης

Σενάρια χρήσης γλωσσικών πόρων, τεχνολογιών και υπηρεσιών γλωσσικής επεξεργασίας

Σενάρια γλωσσικής έρευνας

- ◆ Εντοπισμός φωνημάτων και των συνδυασμών τους σε corpus προφορικού λόγου, είτε στην αρχική του μορφή (ηχητικό υλικό) είτε στην ορθογραφική ή φωνητική του μεταγραφή.
- ◆ Σύγκριση της στατιστικής συχνότητας εμφάνισης κυρίων ονομάτων (τοπωνυμίων, ανθρωπωνυμίων, κτλ.) σε διαφορετικούς πόρους.
- ◆ Εντοπισμός συντακτικών σχημάτων / δομών σε κείμενα.
- ◆

Όμως ...

**Οι γλωσσικοί πόροι και η
γλωσσική τεχνολογία δεν είναι
πολύτιμα μόνο για τους
γλωσσολόγους ...**

Σενάριο 1

- ◆ **Θέμα:** η μελέτη της άποψης διαφόρων πολιτικών για την κρίση
- ◆ **Υλικό:** επιλογή πόρου κειμένων που προέρχεται από τον Τύπο
- ◆ **Αναζήτηση:** δηλώσεων / συνεντεύξεων / άρθρων
 - των συγκεκριμένων πολιτικών
 - με θέμα την κρίση
- ◆ **Εντοπισμός** του υλικού: με τη βοήθεια γλωσσικών εργαλείων που αναγνωρίζουν λέξεις σχετικές με το θέμα
- ◆ **Ανάλυση** του υλικού:
 - ποσοτική ανάλυση με στατιστικά εργαλεία
 - ποιοτική ανάλυση με γλωσσικά εργαλεία

Σενάριο 2

- ◆ **ανάλυση πολιτικού λόγου:** συγκέντρωση πολιτικών κειμένων, ηχογραφήσεων & βίντεο από διάφορες πηγές (π.χ. αρχεία πολιτικών ιδρυμάτων, Αρχείο ΕΡΤ, ΕΟΑ, κτλ.)
- ◆ **προπαρασκευή**
 - για ηχητικά αρχεία: μεταγραφή σε γραπτό λόγο
 - για βίντεο: επισημείωση κινήσεων/χειρονομιών/εκφράσεων λόγου & σχέσεων μεταξύ τροπικοτήτων
 - για κείμενα: λημματοποίηση, μορφοσυντακτική επισημείωση, συντακτική ανάλυση, σημασιολογική επισημείωση (π.χ. λέξεις με συναισθηματικό φόρτο κτλ.)
- ◆ **ανάλυση/μελέτη**
 - στατιστική επεξεργασία (π.χ. συχνότητα λημμάτων, γραμματικών φαινομένων)
 - μελέτη τροπικοτήτων (π.χ. σύνδεση λέξεων με συγκεκριμένες χειρονομίες ή με ορισμένη στάση του ομιλητή)
- ◆ δυνατότητα μελέτης διαχρονικά, ανά ομιλητή, σε άλλες γλώσσες ...

Σενάριο 3

- ◆ **Θέμα:** μελέτη της θέσης της γυναίκας στη μεσαιωνική εποχή με βάση τα ιπποτικά έπη και τα ακριτικά τραγούδια.
- ◆ Με τη βοήθεια
 - του εργαλείου εξαγωγής κυρίων ονομάτων ο ερευνητής επιλέγει όλα τα κύρια ονόματα θηλυκού γένους
 - του μορφοσυντακτικού αναλυτή επιλέγει τα επίθετα και τις μετοχές που τα συνοδεύουν
 - του εργαλείου εξαγωγής συμφραστικών πινάκων αντλεί όλες τις προτάσεις που περιλαμβάνουν αυτά τα πρόσωπα.
 - στατιστικών εργαλείων αναλύει ποσοτικά αυτό το σώμα υλικού
- ◆ Αξιολόγηση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων των εργαλείων γλωσσικής τεχνολογίας από τον ειδικό

Σενάριο 4

- ◆ **Θέμα:** Μελέτη των κινημάτων του 20^{ού} αιώνα από υλικό εφημερίδων.
- ◆ Ο μελετητής
 - αναζητά τις οντότητες που εμφανίζονται στα κείμενα (άτομα, κόμματα, οργανώσεις κ.λπ.) με το εργαλείο αναζήτησης ονοματικών οντοτήτων
 - ζητά από την εφαρμογή να του φέρει όλα τα σημεία που εμφανίζονται αυτές οι οντότητες
 - ζητά από την εφαρμογή να κάνει ποσοτική ανάλυση (στατιστική συχνότητα) της εμφάνισης των οντοτήτων αυτών
 - ζητά από την εφαρμογή να κάνει συντακτική ανάλυση των προτάσεων αυτών για να δει τα γεγονότα με τα οποία συνδέεται η κάθε οντότητα (parsing & event extraction)

Σενάριο 5

- ◆ Λεξικογραφία: κατάρτιση λημματολογίου & κωδικοποίηση λήμματος
- ◆ επιλογή γλωσσικού υλικού
 - επιλογή από υφιστάμενους πόρους
 - συγκέντρωση νέων κειμένων από διαδίκτυο, για δημιουργία νέου πόρου
- ◆ επεξεργασία με εργαλεία υποδομής
 - ληματοποιητές και μορφοσυντακτικοί επισημειωτές
 - στατιστικά εργαλεία μέτρησης συχνοτήτων
 - εργαλεία δημιουργίας συμφραστικών πινάκων
 - εργαλεία συντακτικής ανάλυσης
 - εργαλεία εξαγωγής ορολογίας από κείμενα...

Σενάριο 6

- ◆ Αυτόματη εξαγωγή πληροφορίας από επιστημονικές δημοσιεύσεις στην ιατρική ή τη νομική επιστήμη
 - γονίδιο X σχετίζεται με ασθένεια Ψ
 - νόμος X τροποποιεί νόμο Ψ
- ◆ Αναζήτηση και ανάκτηση σχετικών δημοσιεύσεων με βάση οντολογίες, θησαυρούς ή λέξεις κλειδιά
- ◆ Αναγνώριση οντοτήτων και σχέσεων μεταξύ τους με χρήση εξειδικευμένων εργαλείων
 - Αναγνώρισης και εξαγωγής ορολογίας
 - Αναγνώρισης και εξαγωγής ονομάτων
 - Αναγνώρισης και εξαγωγής γεγονότων
 - Υπολογισμού των συντακτικών σχέσεων μεταξύ τους

Σενάριο 7

- ◆ Εξαγωγή ορολογίας από κείμενα
 - Επιλογή πόρου στον συγκεκριμένο τομέα
 - Δηματοποίηση και μορφοσυντακτική επισημείωση
 - Χρήση εργαλείου εξαγωγής ορολογίας
 - Επεξεργασία καταλόγου όρων από ειδικούς του τομέα για επαλήθευση

Άλλα σενάρια;

- ◆ Παρουσιάσαμε κάποια από τα σενάρια που έχουν ήδη διατυπωθεί από ερευνητές χρήστες γλωσσικών πόρων και τεχνολογιών
- ◆ Να τα εμπλουτίσουμε σύμφωνα με τις δικές σας ανάγκες;
 - Ποιος είναι ο πόρος που χρειάζομαι; κίτρινο
 - Ποια είναι η υπηρεσία που χρειάζομαι; ροζ
 - Ποιο είναι το σενάριό μου; πράσινο